

Австралія та країни Океанії

1. Загальна характеристика регіону.
2. Природно-ресурсний потенціал.
3. Населення.
4. Господарський розвиток регіону.
5. Транспорт.
6. Міжнародні економічні зв'язки.

1. *Склад і економіко-географічне положення регіону.* Австралія та Океанія великий регіон, який складається з двох субрегіонів:

- власне материк Австралія з однойменною державою на ньому;
- Океанія - найбільше у світі скупчення островів та архіпелагів у басейні Тихого океану.

Загалом площа регіону становить 9 млн км², з яких на Австралію припадає 7,7 млн км². Тут розташовано 14 суверенних країн і багато залежних територій. Австралійський Союз і Нова Зеландія належать до розвинутих держав (країни «переселенського капіталізму»), а серед держав Океанії і як країни, що розвиваються, які домоглися політичної незалежності після Другої світової війни, так і досі численні колоніальні володіння США, Великої Британії, Франції, Австралії тощо.

Регіон охоплює увесь материк Австралія, острови Нова Зеландія, Тасманія, східну частину Нової Гвінеї і ряд дрібних островів у Тихому та Індійському океанах. Океанія без Нової Гвінеї і Нової Зеландії складається з 7 тис. островів.

Основна риса економіко-географічного положення Австралії ізолюваність, відокремленість від інших материків величезними просторами Тихого та Індійського океанів. Ця ізолюваність ще більше посилюється тим, що моря, які омивають материк, здебільшого мілководні, а береги його слабо порізані, до того ж на північному сході доступ до них ускладнює Великий Бар'єрний риф. Основні судноплавні шляхи починаються у південно-східній частині країни, де моря глибокі, є зручні затоки і бухти та розташовані головні порти.

Розташування численних островів Океанії має свої особливості в різних районах Тихого океану. Так, на південному заході, ближче до Австралії та Індійського океану, острови більші за розмірами, гористіші, численніші і розташовані скупченіше, а тим часом на схід і північний схід, навпаки, острови стають менші за розмірами, відстані між ними зростають. Поряд із високими гористими островами частіше трапляються низовинні, ледь піднесені над океаном коралові атоли.

Австралія і більшість країн Океанії входять до ООН, багато з них є членами Британської Співдружності.

2. Величезні розміри території Австралії зумовили багатство й різноманітність її природних умов. Більшість островів Океанії згруповані в архіпелаги, що простяглися вздовж узбережжя Азії та Австралії.

Австралія - найбільш рівнинний континент, в основі якого залягає давня Австралійська платформа. У східній частині материка сформувався Великий Вододільний хребет, який складається з ряду ізольованих плоскошпилястих гірських хребтів. Вершина - г. Косцюшко (2228 м) розташована в Австралійських Альпах. У середній частині материка простяглася низовина із западиною, в якій утворилося озеро Ейр, у західній частині - плоскогір'я (400-500 м) з окремими хребтами й численними пасмами.

Рельєф великих материкових островів, розташованих поблизу Австралії (Нова Зеландія, Нова Гвінея), переважно гірський і високогірний, дуже розчленований. У тропічних та екваторіальних водах Океанії багато островів біогенного походження. Їх утворення пов'язане з життєдіяльністю організмів-рифобудівників вапнякових водоростей і коралових поліпів, які мешкають у теплих морях, де температура води не опускається нижче +20°C. Основне природне багатство Австралії - мінеральні ресурси. Її надра багаті на боксити (1/3 світових запасів), цирконій, уран (30% світових)» вугілля, залізну руду, марганець, нікель, золото й алмази. Геологічними дослідженнями встановлено, що в надрах Австралійського континенту і на шельфі біля його південно-східних і північно-західних берегів є великі родовища нафти й природного газу. Країни Океанії багаті на природні ресурси, але численні корисні копалини тут ще недостатньо розвідані. У Новій Гвінеї на шельфі виявлено родовища нафти, Нова Каледонія багата на нікель, на Фіджі є срібло, у Новій Зеландії - кам'яне вугілля й золото.

Австралія - найспекотніша частина суходолу Південної півкулі, для більшої частини її території характерний пустельний і напівпустельний *клімат*. На півночі клімат субекваторіальний, жаркий, літньовологий, у центральній частині - тропічний пустельний, на південному заході - субтропічний із переважанням зимових опадів, південна частина о. Тасманія перебуває у помірному кліматі. Середні температури січня становлять від +20° до +30°C і більше, липня від +12° до +20 °C. Кількість опадів зменшується зі сходу (1500 мм) на захід (до 250-300 мм на рік). Кліматичні умови Океанії визначаються її положенням у тропічному поясі. Австралія - найсухіший континент Землі, і однією з найхарактерніших рис його природи є поширення пустель (Гібсона, Велика Піщана, Велика пустеля Вікторія), які охоплюють величезні простори.

Річкова система континенту невелика. Найповноводніша ріка в Австралії - Муррей (Маррі), найдовша - Дарлінг, майже 60% території континенту належить до безстічних областей. Більшість рік наповнюються водою періодично і багато з них позбавлені не тільки постійного стоку, а й постійного, чітко вираженого річища. Вони наповнюються водою тільки під час короткочасних злив. Більшість озер, як і ріки, живляться дощовими водами, не мають ні постійного рівня, ні стоку. Влітку озера пересихають і

являють собою неглибокі солончакові западини з шаром солі на дні іноді до 1,5-2 м.

Оскільки Австралія тривалий геологічний час була ізольованою від інших частин земної кулі, її *рослинний світ* є дуже своєрідним. З 12 тис. видів вищих рослин понад 9 тис. ендеміки, тобто ростуть тільки на цьому континенті. Серед них - багато видів типових для Австралії евкаліптів і акацій. Для тваринного світу також характерна велика кількість ендемічних родів і родин. Найвідомішими представниками австралійської фауни є різноманітні сумчасті (коали, кенгуру, вомбати), а також качконоси і ехидни, а серед птахів страуси ему, какаду, кукабара. В Австралії мешкає найбільша у світі кількість отруйних змій. Місцеву флору й фауну охороняють у 75 національних парках і заповідниках, серед яких найвідоміші Маунт-Баффало, Маунт-Косцюшко, Саут-Уест тощо.

Оскільки два найбільші міста Австралії - Сідней і Мельбурн не змогли свого часу вирішити, хто з них може стати столицею країни, нею стало спеціально збудоване для цих цілей місто Канберра, розташоване приблизно посередині між цими двома містами. Вибираючи місто - столицю країни, керувалися порадами чаклунів-аборигенів.

Першими європейськими поселенцями в Австралії були британські засланці, тому до 22% населення Австралії походить від засланців. Перша поліція на континенті являла собою загін із 12 засланців з позитивними характеристиками. На територію Австралії з міркувань екологічної безпеки заборонено завозити будь-які продукти, вироби з дерева, навіть ґрунт на підшвах взуття.

3. Австралійське населення сформувалося переважно завдяки іммігрантам. Усім відомо, що перші переселенці - це каторжники. З ХІХ ст. розпочався потік переселенців-англійців, яких приваблювали великі земельні ділянки й золото. Після Другої світової війни основний потік іммігрантів був спрямований з Південної і Східної Європи, Німеччини та Південно-Східної Азії (В'єтнам, Малайзія).

Австралія належить до І типу відтворення населення. Для країни характерні порівняно низькі смертність, народжуваність, природний приріст населення (1,4%). Віковий склад населення подібний до вікової структури багатьох європейських країн. Велику частку населення становлять іммігранти, оскільки кожний четвертий мешканець Австралії народжений за її межами. Для островів характерні висока народжуваність і смертність, що поступово знижується, у більшості країн існує значна кількісна диспропорція між чоловіками й жінками.

За антропологічними даними, як англо-австралійці, так і іммігранти з Європи належать до європеїдної раси. Австралійські аборигени є особливим типом австралоїдної раси.

Етнічний склад Австралії дуже строкатий. Корінне населення - аборигени Австралії, яких налічують близько 230 тис. осіб (майже 1,5 %

населення країни. Більша частина їх мешкає в пустельних і напівпустельних слабозаселених районах Західної Австралії, як у містах, так і в резерваціях.

Нині майже 28% населення Австралії становлять люди, що народилися поза межами країни. Понад 4/5 населення Австралії - це вихідці з Великої Британії та Ірландії, які утворили самобутню англо-австралійську націю. Їх об'єднує не тільки спільність території й мови, а й прихильність до багатьох історичних, етнічних й культурних традицій, норм поведінки. Окрім них, великими групами мешкають також італійці, греки, німці, в'єтнамці та китайці.

В Океанії мешкають різноманітні етноси. Корінними жителями Океанії є полінезійці (гавайці, таїтяни, маорі тощо), мікронезійці (каролінці, маршалці та ін.), меланезійці (фіджійці, канаки тощо) та папуаси. Останнім часом у країнах Океанії зростає частка вихідців з Азії, переважно китайців та філіппінців.

Офіційна мова Австралії англійська, нею спілкуються майже 80% населення в країні. Як мову домашнього спілкування часто вживають китайську, італійську, грецьку. Значна частка іммігрантів різних поколінь є двомовною.

Переважає більшість (73%) населення Австралії сповідує християнство. Більша частина австралійських християн - протестанти, менша - католики. Є також порівняно невелика кількість православних. В австралійських аборигенів, які мешкають у внутрішніх частинах країни, дотепер збереглися стародавні традиційні вірування. Майже в усіх країнах Океанії християни (протестанти, католики) становлять нині більшість.

Населення розміщене вкрай нерівномірно. Австралія має дуже низьку густоту населення - близько 3 осіб/км². Майже 3/4 її населення зосереджене у східній і південно-східній частинах материка, понад 85% населення мешкають педалі 80 км від моря.

Австралійські міста порівняно молоді, навіть найдавніші з них не досягли ще 200-річного віку. Деякі з міст Австралії були спочатку центрами колоній, а потім стали столицями штатів. Великими містами є Сідней (4,2 мли осіб) (мал. 219), Мельбурн (3.8 млн), Брісбен (1,9 млн),

Перт (1,5 мли) та ін. В Океанії єдиним містом-мільйонером є Окленд (Нова Зеландія), значні міста є також у Папуа-Новій Гвінеї та на Гавайях.

Для Австралії характерним є фермерське сільське розселення, причому у внутрішніх районах ферми віддалені одна від одної на десятки, а го й сотні кілометрів. Ізольоване життя на фермах одна із складних проблем австралійського суспільства.

4. Загальна характеристика господарства. За порівняно невеликий відтинок часу Австралія пройшла складний шлях економічного розвитку. З аграрного придатку метрополії, яким була країна ще на початку ХХ ст., вона перетворилася в економічно високорозвинуту державу. Тісні зв'язки з Великою Британією суттєво вплинули на розвиток країни.

Для австралійської економіки характерний значний імпорт капіталу, поступове зниження торговельних бар'єрів з країнами азійсько-тихоокеанського регіону, а також посилений експорт продукції. Усі галузі господарства контролюються гігантськими монополіями. Так, майже 50% австралійської продукції контролюють ТІК СНІ А, Японії й Великої Британії.

За рівнем економічного розвитку острівні країни Океанії можна віднести до групи економічно найменш розвинутих держав світу. Насамперед це пов'язано з тим, що донедавна Океанія була майже повністю колоніальним регіоном. Економічний розвиток стримувався значною географічною віддаленістю островів від материків та один від одного.

Австралія представлена галузями видобувної промисловості, окремими галузями аграрного сектору і тими, що переробляють його продукцію (вовняною, шкіряною, маслосироробною, цукровою), вирощуванням зернових й технічних культур, тропічних фруктів. Країни Океанії виділяються насамперед галузями аграрного сектору, зростає роль країн та територій регіону як важливого туристичного

Промисловість. Основою паливно-енергетичної бази Австралії є кам'яне і буре вугілля. Працюючі на вугіллі ТЕС дають значну частину всієї електроенергії, яка надходить до споживачів. Ресурси гідроенергії обмежені, однак вони мають широке використання. Каскади ГЕС побудовані на о. Тасманія та в Австралійських Альпах (гідрокомплекс «Снігові гори»). Багато фермерських господарств країни мають геліоустановки на дахах своїх будівель і використовують сонячну енергію для побутових цілей.

На видобувну промисловість припадає 1/3 усієї промислової продукції країни. Північно-Західна Австралія район ледве не найбільших у світі залізрудних розробок (більше 185 млн т щорічно). Там само розташована одна з найбільших у світі шахт з видобутку технічних алмазів. На півострові Арнемленд сконцентровані великі уранові родовища. На Південно-Західну Австралію припадає 70% сучасного австралійського видобутку золота. Австралія - один з головних всесвітніх експортерів бокситів, марганцю, нікелю, сапфірів.

Розвинуті чорна і кольорова металургія. У країні виплавляють сталь, алюміній, цинк, мідь, олово, нікель та інші метали.

Машинобудування спеціалізується на виробництві устаткування для видобувної та харчової промисловості, сільськогосподарських машин, військової техніки, ватажних і легкових автомобілів (330 тис. авто), електронної апаратури, побутової електроніки і приладів.

Однією з найдавніших галузей є харчова промисловість, що представлена маслоробним виробництвом, сироварінням, молочноконсервною промисловістю. Розвинуті борошномельна, м'ясна, м'ясоконсервна та тютюнова галузі. Численні підприємства займаються консервуванням овочів та у Західній Австралії фруктів.

Легка промисловість здебільшого забезпечена місцевою сировиною (вовна, шкіра, бавовна) і спеціалізується на виробництві взуття, трикотажу, різних видів тканин.

Промисловість більшості країн Океанії розвинена дуже слабо і не задовольняє потреб внутрішнього ринку. Значна частка невеликих промислових підприємств зайнята переробкою сільськогосподарської сировини. На маленьких фабриках виробляють кокосову олію, тютюнові вироби, чай, консервовані фрукти і соки. Є підприємства, які виробляють одяг, взуття та інші споживчі товари.

Сільське господарство. Австралія посідає перше місце у світі з виробництва вовни (40% світового виробництва) і є важливим постачальником на світовий ринок зернових, молочних продуктів, м'яса, цукру та фруктів. У сільському господарстві використовують лише 10% площі країни, з них під рілля не більше третини, решта пасовища. Середній розмір ферм досягає 2500 га - один з найвищих показників у світі.

Головне місце в сільському господарстві належить найстарішій галузі пасовищному тваринництву, у якому перше місце посідає вівчарство. Вівчарські пасовища охоплюють майже половину материка. Велика частина поголів'я овець зосереджена на спеціальних вівчарських фермах, середній розмір отари в яких становить 5- 6 тис. голів. Австралія посідає друге (після Китаю) місце із світі за поголів'ям овець - 120 млн. Близько 90% австралійської вовни експортується,

У країні розвинуте м'ясне і молочне скотарство, а також свинарство й птахівництво. З інших видів тваринництва можна відзначити конярство (переважно скакові копії) а в пустельних частинах країни - верблюдовівництво.

Велике значення у рослинництві має вирощування кормових культур, як-от: конюшина, люпин, бобові, рай-грас та інші трави. У приморській смузі на сході, південному сході і південному заході в умовах тропічного клімату вирощують цукрову тростину, бавовник, ананаси, манго, папайю, у субтропіках - виноград, цитрусові, фрукти (абрикоси, персики, сливи, черешню). На південному сході простягається пшеничний пояс, з переважанням більш екстенсивного зернового господарства.

У країнах Океанії сільськогосподарське виробництво є основою економіки переважної більшості держав. Тут сприятливі умови для вирощування кокосової пальми на узбережжях. Вулканічні ґрунти особливо сприятливі для вирощування бананів, батату, маніоку, кави, какао, ванілі, бавовни, хлібного дерева. У дельтах рік вирощують рис.

Важливою галуззю господарства багатьох країн Океанії є рибальство, яке завжди відігравало вагомий роль у житті острівних народів. Виловлюють переважно тунця, крабів, креветок, устриць, деяких тропічних риб.

5. В Австралії в перевезеннях вантажів й пасажирів автомобільний *транспорт* суттєво домінує. На нього припадає близько 80% загального обсягу всіх вантажних перевезень. Після Другої світової війни в країні було збудоване трансконтинентальне шосе «схід-захід», яке перетинає країну від Індійського до Тихого океану. На залізниці припадають основні обсяги перевезень видобутих корисних копалин, зокрема вугілля, а також зерна й інших сільськогосподарських продуктів. У кожному штаті, крім

національних, діють і приватні залізниці, які обслуговують в основному сільські і промислові райони. Трансконтинентальна залізнична магістраль завдовжки 1800 км перетинає континент із сходу на захід - від Сіднея до Перта.

На морський транспорт припадає практично вся австралійська зовнішня торгівля. Але власний флот в Австралії незначний, вона використовує в основному іноземні судна. Найбільший вантажний порт Австралії - Мельбурн, діють спеціалізовані залізничні та вугільні порти Дампір, Порт-Хедленд, Ньюкасл тощо.

Авіація - головний засіб зв'язку мешканців як із зовнішнім світом, так і з різними районами усередині Австралії. За обсягами пасажиро- і вантажообігу на душу населення авіаційний транспорт Австралії посідає одне з перших місць у світі. По території країни розташовано більше 400 аеропортів з постійними рейсами, з яких найбільші - Сідней і Мельбурн.

Транспорт також відіграє важливу роль в економічному розвитку островів Океанії. Враховуючи їхню специфіку, найбільший розвиток отримало авіаційне сполучення. Міжнародні перевезення здійснюються великими авіакомпаніями США, Австралії, Японії тощо. Залізниці стільки в Новій Зеландії й Фіджі, на більшості островів автомобільні шляхи прокладені лише уздовж берегової смуги. Для мешканців дрібних островів основним засобом пересування залишаються коні, мотоцикл, моторолер або велосипед. Судноплавне сполучення відіграє найважливішу роль як у міжострівних зв'язках, так і у зв'язках з материками.

6. Роль зовнішньої торгівлі в економіці Австралії дуже значна. Експорт є одним з головних джерел одержання іноземної валюти. Австралія експортує м'ясо, масло, сир, вовну, верстати, електротехнічні вироби, сільськогосподарські машини, невеликі судна, споживчі товари (взуття, тканини, трикотаж), залізну руду й концентрати, кам'яне вугілля, боксити тощо. Імпорт представлений різноманітними машинами, які використовуються в сільському господарстві, будівництві та обробній промисловості, споживчими і продовольчими товарами, завозяться нафта й нафтопродукти, фосфорити.

Країни Океанії торгують в основному з Австралією, Новою Зеландією, США, Японією, Великою Британією, Францією тощо. В їхньому експорті переважає мінеральна сировина, ліс, різноманітна сільськогосподарська продукція тощо.

Завдання для самоконтролю

1. *Поясніть, за яких історичних умов формувалося населення регіону.*
2. *Охарактеризуйте етнічний склад населення Австралії.*
3. *Поясніть, у чому полягає «феномен» економічного розвитку регіону.*
4. *З'ясуйте, чому до регіону, з одного боку, надходить значна кількість імпорту, а з іншого - відзначається посилений експорт продукції.*

5. *Охарактеризуйте гірничо-металургійну промисловість Австралії.*
6. *Складіть схему структури сільського господарства регіону.*
7. *Проаналізуйте потоки імпорту й експорту Австралії.*